

KORUMAK MI ONARMAK MI?

HANGİ YOLU SEÇMELİ?

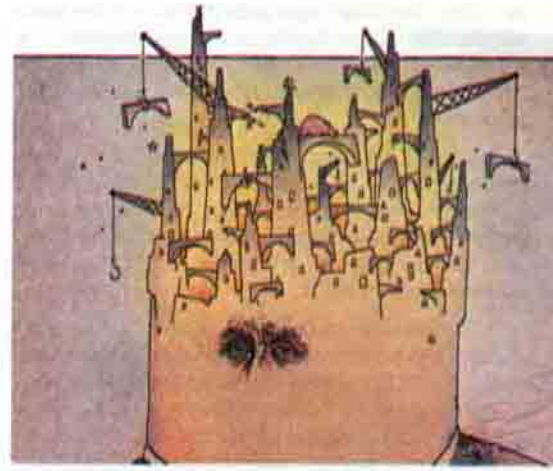
Dr. Erol GÖKA*

Birçok sosyal olayın tıbbî bir modele göre açıklanmaya çalışılması, sık karşılaşılan bir durumdur. Örneğin 'hasta ekonomi', kavramı böyle bir anlayışın sonucudur. Ama muhtemelen bugün insanlar eliyle tahrip edilen, tüketilen, çaresiz bırakılan çevremizin, maruz kaldığı olayların sonuçlarını tıbbî modelle açıklamak basit bir benzetme değil, gerçeğin kendisinden yola çıkmak olacaktır. Öyle ki, çevre sorunlarına tıbbî modelle yaklaşmak için, kavram düzleminde birkaç değişiklik yapmak yeterlidir. Tıpsal modeldeki hastalık oluşumunda, insan-çevre etkileşimiyle ilgili perspektifi tersinden okursak, çevre sorunlarını anlayabilmek için geniş bir ufuk elde etmiş oluruz: İnsan sayısız vektör aracılığıyla çevreyi hastalandırıyor.

Şimdi artık çevre hastalıklarını önleyebilmek için, koruyucu hekimlik ilkelerini mi, yoksa tedavi hekimliği ilkelerini mi uygulamak daha uygundur sorusuna cevap arayabiliriz. Üstelik, çevre hastalıklarının onulmaz bir noktaya gelmesi, bütün bir insanlığın yok olması anlamındadır gibi aksiyonları sürekli yineleyerek değil, basit hesaplamalarla cevap arayabiliriz.

Sağlıklı olmanın kâr bakımından önemini algılayabilmek, genellikle ilk anda mümkün değildir. Tam tersine eğer çok paraya sahip olursak hastalansak bile, kolaylıkla istediğimiz koşullarda tedavi olabileceğimiz gibi bir kaniya sahibizdir. Çevre ile ilgili bizi bekleyen felaketlere işaret eden sayısız bilimsel araştırmaya rağmen, hâlâ gelişmiş ülkelerde (örneğin OECD) çevreye gerekli malî kaynakların ayrılması bu kanının isbatıdır. Sağlık, olduğunda değeri anlaşılmasın bir nimettir. Çünkü, sanılır ki, çevreye yapılan yatırım, hiçbir kazanç getirmeyen, boşa giden bir yatırımdır. Herkesin gözünün önünde bitki ve hayvan türleri kaybolma; hava su ve toprak kirlense de bunlar kolayca ekonomik kavramlarla ifade edilemediğinden zararları görmek mümkün olmaz. Çevreye yapılan yatırımı getireceği kârı görebilmek için, izlenen çevre politikalarının yol açtığı zarar gözler önüne sermek gerekir.

OECD Observer'da yazan ekonomistler David Pearce ve Anil Markandya'ya göre, son yıllarda ABD'li ekonomistlerce çevre, para değeri yönünden

ifadeye çalışılmaktadır; ama burada uygulanan yöntemler oldukça yanlış anlaşılmaya açık ve tartışılabilirler. Yine de çevrenin diğer yatırım ve harcamalarının bunları en iyi karakterize eden malî yararları göre değerlendirilmesinin birçok olumlu yönü vardır:

Öncelikle, bu sayede yararlar ve maliyetler karşılaştırılabilir bir hale gelirler. Toplum, çevreye yaptığı veya yapacağı harcamaların tutarını; bunların yalnızca estetik bir haz, basit bir eğlence, yaşamın genel niteliğiyle ilgili bir durum olup olmadıklarını net olarak görebilir. Örneğin, Amerika'da benzinden kurşun çıkarmanın yararları para yönünden ortaya konunca, kurşunsuz benzin kullanımı politikasından çok önemli etki yapmıştır.

İkincisi, çevrenin parasal ifadesiyle, halkın çevrenin değerini açıkça farketmesi sağlanır. Gerçekten de bu alanda yapılan bazı araştırmalarda, çevrenin parasal yönden hayret edilecek düzeyde önemi ortaya çıkmıştır. Bir Grand Canyon araştırmasında, hava kirliliğini azaltmak yoluyla fizibiliteyi genişletmenin değerinin milyarlarca dolar bulmasında olduğu gibi.

Üçüncüsü, yarının hesaplanması, değerlendirme motiflerinin nasıl değiştiğinin açığa çıkmasında yardımcı olur. Çevrenin değerleri, yalnızca eğlence veya kaynakların ticarî kullanımıyla ölçülemez. Yazar araştırmaları, birçok kimsenin çevreye, tek başına çevre olduğu için değer vererek, onun kullanım değerini hesaba katmadığını veya çevrenin ilerde farklı biçimde kullanılabilme ihtimalini gözardı ettiğini göstermiştir. Bu kimseler türleri ve ekosistemleri basitçe, onlara attedikleri içsel değer nedeniyle korumak istemektedirler.

Çevreyi yukarıda belirtildiği gibi para yönünden ifade etmek, çok gerekli, ama bir o kadar da zordur. Ancak yine de çevre değerlerinin içlerine sindiği, fakat ayrıştırılabildiği bazı alınıp satılabilir mallar vardır. Örneğin, hava alanları yakınındaki evlerin fiyat-

* SSK Ankara Hastanesi

ları, diğer özellikleri aynı olduğu halde daha sakin bölgelerdeki evlerin fiyatlarından daha düşüktür. Yani, huzur ve sükunun değeri, ev fiyatlarına etki yapan diğer özellikler ayrıştırıldığında istatistiksel olarak bulunabilir^(*).

Çevre politikasının önemli bir kısmı, riskin -toksik kimyasal maddeler, radyasyon ya da hava kirliliği gibi- değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bazı meslekler diğerlerinden daha risklidir. Bu mesleklerdeki ücretlere katkıda bulunan faktörlerin analiziyle, böyle riskler hesap edilebilir.

Ev ve işyeri örneklerinden görüleceği üzere görünüşte alınıp satılmayan çevresel değerlerin parasal bir ifadesi bulunmaktadır. Aslında çok daha kolay bir başka yaklaşım vardır: İnsanlara, çevreye ne kadar para verebilecekleri doğrudan doğruya sorulabilir. Bu yolla çevreyi, ona atfettikleri içsel değer yönünden korumaya çalışan insanların motivasyonları da göz önüne alınmış olur. Zaten bu amaca yönelik olarak hazırlanmış anket formları vardır^(**). aklı geliyor: "Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi. Olmaya devlet cihanda, bir nefes sıhhat gibi". İnsanlar sağlığa sözel olarak böylesine değer verebilirler; fakat bu onların sağlıklarına gerçekten özen gösterdikleri anlamına gelir mi?

Kanunî'nin veciz sözü aracılığıyla, tekrar baştaki tıbbî modele dönersek, şöyle bir sonuca ulaşabiliriz. İnsanların yakalandıkları hastalıkların tedavisinde ve önlenmesinde başarılı sayılabilecek gelişmiş ülkeler, aynı zamanda çevre hastalıkları için en fazla vektör üreten, çevreyi en fazla hastalandıran ülkelerdir. Teknolojideki başarılar, çevrenin ihmali pahasına olmuş ve neredeyse insan hastalıklarının önlenmesi için, gelişmekte olan ülkelere yaptıkları koruyucu hekimlik önerisini, çevre hastalıkları için kendilerine yapma ve uygulama şansını yitmişlerdir. Ekonomistler, çevre değerlerini paraya çevirerek, hiç değilse çevreye ayrılan kaynakları artırma yoluyla, çevre hastalıklarının tedavisine daha fazla katkıda bulunulmasının yollarını aramaktadırlar. Aynı

HAVA KİRLİLİĞİ	1983 / 85 Milyar Dolar
Sağlık (solunum hastalığı)	0,8-1,9
Materyaller	0,8
Tarım	0,1
ORMANCILIK	
Kayıplar	0,8-1,0
Dinlenme	1,0-1,8
Diğer	0,1-0,2
Yaşam konforu	15,7
SU KİRLİLİĞİ	
Balıkçılık	0,1
Yeraltı suyu	2,9
GÜRÜLTÜ	
İşyeri gürültüsü	1,1
Ev fiyatı	9,8
Diğer	0,7
TOPLAM	33,9

mantıkla gelişmiş ülkelerden çok daha fazla doğal çevreye sahip olan gelişmekte olan ülkelere bakıldığında, onların daha zengin olduklarını söylemek hiç de komik olmayacaktır. Doğal zenginlik, kelimeinin ekonomik anlamıyla da zenginliktir.

Lütfen zenginliklerimizi koruyalım. □

(**) Böyle bir anket uygulaması önce Berlin'de daha sonra bütün Almanya'da yapılmıştır. Hava kirliliğinin düzeltilmesine insanlar Berlin'de 1,6 milyar dolar, bütün Almanya'da ise, 48 milyar dolar harcama yapılabileceğini söylemişlerdir. İlginç olanı sokaktaki insanlar, çevre konusuna yakın ilgi duyan insanlardan daha fazla değer biçmişlerdir.

(*) Fransa'da gürültünün ev fiyatlarına etkisini araştıran bir araştırmada, gürültü seviyesi 55-80 dBA olan alanlardaki ev fiyatları % 0,4 oranında daha düşük bulunmuştur. Gürültüden böyle olumsuz yönde etkilenen evlerin toplam zararları ise 61 milyar FF çıkmıştır.

Aynı şekilde Amerika'da hava kalitesiyle ev fiyatları ilişkisini soruşturan bir araştırmada, hava kirliliğindeki % 1 artışın ev fiyatlarında % 10 aralarında bir azalma yaptığı görülmüştür.

KAYNAK : W.Schulz, A Survey on the Status of Research Concerning the Evaluation of Benefits of Environmental Policy in the Federal Republic of Germany, OECD Work-shop on the Benefits of Environmental Policies and Decision-making, 1986

**KİN, İNSANIN YÜREĞİNE
YÜK, KAFASINA GÖLGEDİR.**